

Зуївецька старовина в прислів'ях

В Полтавській обласній бібліотеці імені І.П.Котляревського є чудова книга: «Село Зуївці Миргородського уезда, Полтавської губернії» за 1894 рік. Її автор - вчитель і краєзнавець Устименко Т.М., який проживав у Зуївцях у 19 столітті. Він наводить дуже багато цікавого, власноруч записаного мовозвживачного матеріалу, користуючись яким можна скласти коротку історію села з прислів'їв та статичних висловів.

Вираз «Зіївці—молодці» свідчить не лише про місцевий патріотизм мешканців села, але й нагадує нам про певну особливість вимови його нації. Споконвiku назив і його вимова відрізнялася: писали «Зуївці», а говорили «Зіївці - через «і». Причини цієї фонетичної особливості залишаються і досі певною загадкою.

Місцева традиція вводить назву Зуївець від імені Зуї. Саме так звали першопоселенця, що був, як вважають, розбійником, який колись дуже давно заснував на цьому місці свій хутір. А вже від нього і пішла сучасна назва села.

За іншою версією, засновником поселення теж був якийсь Зуї, але вже не розбійник, а пан - що для нас, звичайно, вже тепер не має ніякого значення.

Прислів'я «що город - то й горов, що село - то й звінай» дає нам підставу згадати про психологічні особливості та яскравий колорит мешканців Зуївець. Краєзнавець Тимофій Устименко відзначає особливу схильність місцевого населення до жартів, іронії та гумору, яку він пояснює, крім іншого, великим розвитком у селі щетинницького промислу. Щетинники - мандрівні торговці, - в силу професійної необхідності були людьми кмітливими, дотепними і мусили багато спілкуватись з людьми. Поглянемо, як вони рекламивали свої товари: «От гребінці! От гребінчики, писарські розчіочки! Підходите дівчата кося розчесати! Найдай гарний гребінець: аби дав Бог воші, як на дубовій жолудів, то як лопатою горнутинеш!». Про любов до зубоскальства цієї професійної групи говорили: «Щетинники увидали - усе просміяли».

Бувало і не без того, що щетинники обманювали людей на торгу, як говорять: «Не зівай Химко, на те ярмарок». Потім мусили агресивно віджартуватися: «Сеянчі підкови у нас теч бували, та всіх дурних уже підкували».

Про визначний природний оптимізм мешканців села нам нагадує місцеве прислів'я: «Чого мені журиця: хіба у мене хліб є, чи дітей неме?»

Але найбільшою чеснотою цих лю-

дей була добродушність і гостинність: не було випадку, щоб тут чоловік не привів на ніч пalomника, відмовив у милостині жебраку, не подав пожертви монаху. На краю села, по дорозі з Гадича на Лубни громадою села було зведенено «странноприймний дом» для прочан. Поряд з притулком було побудовано маленьку, гарну каплицю.

Родинне життя і демографія

Відоме прислів'я «До Дмира дівка хтира, а після Дмитра - як вівія» в Зуївцях не діяло. Місцеві дівчата були хтирами і після «Дмитра», про що свідчить те, що всесні тут укладались найменша кількість шлюбів (12,3 % від річної кількості). На рушин ставали в ранньому віці. - серед молодят 73,3 % мали від 25 років, а рещта створювали свою сім'ю до 45 літ. Старші женихи були великою рідкістю, тоді говорили: «Не надвого старий жenіниться». Хоча, коли помирає чоловік (скажімо від епідемії), то всяка вдова поспішала повторно вийти заміж, тому що чоловічка праця мала визначальне значення для ведення господарства: «Без хазяїні і скот реве».

За традицією спершу поспішали видати заміж старшу дочку перед меншинами. Так само робили із синами, - щоб старшого «не превернув коритом».

Ранні шлюби сприяли великій народуваності, - в середньому на рік вона складала у селі неймовірну по теперішнім міркам цифру — 227,9 дітей. Річний пристрій населення (на 1889 р.) досягав 2,6 %. Порівнямо, для Миргородського повіту він тоді дорівнював 2,36 %. Тривалість життя теж значно збільшувалась, - з 20,8 років (!) у 1870 р. до 27,5 років у 1889-му. Середньорічна смертність серед жінок тоді була дещо вищою, ніж серед чоловіків, - 50,37 %. Всього на 1887р. в Зуївцях проживало 4251 душ.

Стосунки у сім'ях складалися по-різному: «Живуть, як кішка з собакою». Як зразок українського гумору можна також згадати: «А вже де жінка старша, то там - копа ліха», «Лучче-б свиня укусилася, ніж жінка б'є».

Прагнення швидше стати незалежними від батьків, відділитись від батьків, породило прислів'я: «Діти малі - лихо мале, діти ростуть - лихо росте» або «Добрі діти батька на ноги поставлять, а худі із ніг звяляти». На той час добробут родини визначався не так площею землі, як кількістю працівників. Навіть семилітня дитина була великою допомогою батькам, - скажімо, як погонич під час оранки, а особливо як пастик. Тому об'ективно велиki сім'ї були багатими.

«Молоді господарі взагалі не відзначаються мудрістю у веденні госпо-

дарства і часто... останньому загоржує розорення», - говорить Т.М. Устименко, тому що «До булави треба голови, бо млинок ізгорить, а ставок ізбіжить, а вишневенський садок не вродить ягідок». Прислів'я «Гуртом добре и батька бить» у ті часи мало ще й конкретне господарське значення, - не поспішай відділятись від батьків... Хоча молода більше подобався інший вислів, направлений проти спільногого господарювання: «Гуртове - чортове».

«Хто в приймах не бував, той лих не видав», - так говорили не лише про приймаків у традиційному значенні цього слова, але і про квартирантів-бездомників, які в силу різних причин втратили власне житло. Таких людей часто супроводжувала «нужда невисипуща». І це явище «бездомніцтва» у Зуївцях було дуже поширене - на 1891 рік 3,6% козаків і 14,5% селян були «приймаками». (На той час у селі було 3041 людей козацького стану і 786 - селянського). Митарства «по сусідам» були їх сумною долею, - про них говорили: «Гонять сердечного, мов солоного зайця». Важко було вжитися у чужій хаті, тут спрацювали то психологічні, то грошові проблеми. Але не будемо поспішати ставати на бік лише нещасних «приймаків», - серед них, як і поміж нас, бували різні люди. Так краєзнавець розповідає про одного з таких «сусідів», який за одне літо поміняв трьох господарів. На співчутливі розпитування, що ж він, мовляв, дали робитиме без житла, той відповідав: «на мій вік дураки вистачати!»

Господарство

Основою господарства було, звичайно, землеробство: «Хліб - всьому голова», говорить народ, - «Хліб на хліб не вадить», «Не вважай на врожай, сій жито - хліб буде». Найкраще побажання посипальників на Новий рік, - «Роди Боже жито, пшеницю, всяку пашніцю!».

Удорбування ґрунту, на відміну від інших сіл, майже не проводили, хоча існувало прислів'я: «Вивези каку, то збереш папу» (хліб). Місцеві поміщики забирали гній у селян на свої тютюнові плантації безкоштовно, - платили хіба що за сам перевіз 3-5 коп. з півводи.

Від нехвакти тягової худоби глибина оранки була недостатньою: 2,5-4 вершка (1 вершок - 4,445 см), що приводило до забур'яненості площі і зниження врожайності.

Ярослав МОСКАЛЕНКО,
учитель історії.

**ПРОДОВЖЕННЯ В
НАСТУПНОМУ НОМЕРІ.**